

Výzkumná zpráva Kongresu

Revize Copyright Act

JAKUB VESELÝ

Svobodný přístup k akademickým publikacím

Úvod

Tato výzkumná zpráva byla zpracována pro účely jednání Českého modelu amerického kongresu v roce 2021. Čtenáři má přiblížit problematiku autorského práva a práva duševního vlastnictví v kontextu technologií 21. století, přičemž hlavní důraz je kladen na oblast využívání digitálních vědeckých publikací a přístup k vědeckým databázím.

1) Úvod o právu duševního vlastnictví

1.1) Autorské právo

Základní účel autorského práva můžeme nalézt v článku 1, odstavci 8 Ústavy USA: „podporovat rozvoj vědy a umění ochranou práva autorů a vynálezců k jejich objevům a dílům“. Dějiny amerického autorského práva sahají až do roku 1790, kdy byl přijat první Copyright Act of 1790. Současná úprava autorského práva pak pochází z roku 1976, kdy byl schválen současný Copyright Act.¹ Základní práva vlastníka autorského práva definuje paragraf 106 Copyright Act of 1976:

1. reprodukovat dílo;
2. vytvářet díla odvozená a založená na původním díle;
3. distribuovat kopie díla;
4. právo díla veřejně prezentovat, vystavovat a předvádět.²

Termín copyright nelze zaměňovat s patentem. Zatímco autorské právo je oprávnění autora nějakého uměleckého díla nebo technologického výtvoru, předmětem jeho ochrany nejsou nápady samotné, ale hlavně forma jejich provedení, přičemž samotný nápad nemusí být originální. Zároveň, podle Bernské úmluvy, pro vznik autorského práva není nutná jeho registrace.³

Další oblastí práva duševního vlastnictví je průmyslové vlastnictví. Do této oblasti spadají zejména patenty, ochranné známky, zeměpisná označení nebo průmyslové vzory. Asi nejčastějším prostředkem ochrany průmyslových práv jsou právě patenty. Patenty udělují státy nebo regionální organizace, přičemž vznik ochrany práva duševního vlastnictví k patentem chráněnému vynálezu je vázán právě na udělení patentu. Ve Spojených státech Amerických tuto správu vykonává U.S. Patent and Trademark Office.⁴

1.2) Mezinárodní rovina

¹ Association of Research Libraries [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: [https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20\(1710\).](https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20(1710).)

² Title 17 of the U.S.C. [online]. Dostupné z: <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#106>

³ Copyright. www.wipo.int/ [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.wipo.int/copyright/en/>

⁴ Inventions and Patents. <https://www.inc.com> [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.inc.com/encyclopedia/inventions-and-patents.html>

Mezinárodněprávním základem autorského práva je Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886. Do jejího přijetí bylo běžnou praxí vydavatelů obcházet práva autorů na zisk vydáváním děl v překladech v jiných státech. Copyright Act of 1790 sice tuto praxi neumožňoval, nicméně chránil pouze autorská práva občanů USA, čímž se tedy zásadně nelišil od obdobných legislativních úprav v jiných státech v té době. Spojené státy ratifikovaly Bernskou úmluvu v roce 1988.⁵

Světová organizace duševního vlastnictví, známá pod zkratkou WIPO, byla založena v roce 1967 a jejími členy je 193 států OSN. Jejím hlavním cílem je harmonizace patentových předpisů a nastavení systému mezinárodní ochrany průmyslového vlastnictví.⁶ Další významnou mezinárodní organizací působící v oblasti duševního vlastnictví je Světová obchodní organizace (WTO). V rámci Uruguayského kola byla v roce 1994 sjednána Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS). Dohoda byla průběžně doplňována a v současné době jde o nejkomplexnější mezinárodní smlouvu, která pokrývá patenty, ochranné známky, průmyslové vzory i zeměpisná označení.⁷

1.3) Digital Millenium Copyright Act (DMCA)

V roce 1998 vstoupil v účinnost zákon DMCA, který implementoval některé mezinárodní smlouvy WIPO.⁸ Hlavním smyslem zákona bylo přizpůsobit autorské právo na technologie 21. století. Tento zákon chtěl na jedné straně chránit autorská práva např. hudebníků tak, že zakázal užívání nebo distribuci softwaru, který umožnil obcházení autorských práv (např. Napster, populární v 90. letech). Dále však umožnil poskytovatelům internetových služeb za splnění následujících kritérií vyhnout se vysokým náhradám škod z žalob na porušení autorských práv:

- 1) poskytovatel nezískal v bezprostřední souvislosti se zveřejněním obsahu finanční benefit;
- 2) poskytovatel si nemohl být za běžných okolností vědom toho, že obsah porušuje autorská práva;

⁵ Association of Research Libraries [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: [https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20\(1710\).](https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20(1710).)

⁶ World Intellectual Property Organization [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.wipo.int/about-wipo/en/goals.html>

⁷ World Trade Organization, [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel2_e.htm

⁸ Association of Research Libraries [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: [https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20\(1710\).](https://www.arl.org/copyright-timeline/#:~:text=The%20First%20Congress%20implemented%20the,State%20of%20Anne%20(1710).)

3) po upozornění ze strany oprávněné osoby obsah bez zbytečných odkladů smazal, či zneprístupnil.⁹

2) Minulá dekáda na poli autorského práva na internetu a v akademickém prostředí

V kontextu tématu autorského práva na internetu je rozhodně nutné zaměřit se i na dva návrhy zákonů, které se staly předmětem bouřlivé diskuse okolo roku 2011. Jde o Stop Online Piracy Act, známý pod zkratkou SOPA, předložený ve Sněmovně reprezentantů a Protect IP Act, předložený v Senátu a známý též pod zkratkou PIPA. K oběma návrhům je též vhodné dodat, že měli podporovatele na obou stranách politického spektra i v byznysové sféře. Proti těmto zákonům se naopak zvedla vlna odporu internetové komunity.

2.1) SOPA a PIPA

Návrh zákona PIPA doputoval do Senátu v květnu 2011. Jeho předkladatelem byl demokratický senátor Patrick Leahy z Vermontu. Zákon obsahově navazoval na návrh zákona COICA (Combating Online Infringement and Counterfeits Act), který byl zamítnutý rok předtím. Současně se zákonem PIPA doputoval do Sněmovny reprezentantů návrh zákona SOPA, předložený republikánským poslancem Lamarem Smithem z Texasu.¹⁰

Oba dva zákony měly umožnit efektivní boj proti stránkám, které by se dopouštěly porušování autorských práv na internetu. K tomu měly sloužit dva hlavní nástroje:

- 1) soudní příkazy, vydané na žádost Ministerstva spravedlnosti, kterými bylo možné nařídit zablokování webové poskytovateli domény;
- 2) soudní příkazy vydané na návrh držitelů autorských práv vůči webovým stránkám, které mohly dále omezovat činnost takové stránky. Například vyhledávačům mohla být uložena povinnost zajistit omezení přístupnosti odkazů na takové stránky, provozovatelé online reklamních služeb a online plateb zase měli mít povinnost přerušit obchodní vztahy s takovou stránkou.¹¹

Zejména z počátku měly oba zákony podporu napříč Kongresem, jak z demokratického, tak republikánského tábora. Hlavním argumentem pro přijetí

⁹ EVERSON, Crystal. *The Digital Millennium Copyright Act Explained* [online]. 21.4.2021 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://www.legalzoom.com/articles/the-digital-millennium-copyright-act-explained>

¹⁰ GovTrack.us, [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://www.govtrack.us/congress/bills/112/s968/summary>

¹¹ Up Counsel [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://www.upcounsel.com/protect-ip-act-pros-and-cons>

takového zákona bylo, že nynější legislativní úprava nenabízí dostatečně silné nástroje pro ochranu držitelů autorských práv.¹²

Odpůrci naopak prohlašovali, že SOPA a PIPA by byly příliš drastické, neboť případné, byť falešné obvinění by mohlo natolik poškodit žalovanou stranu, že ani pozdější vítězství u soudu už by ji nevrátilo reputaci ani nespravilo finanční ztráty. Velký odpor vůči zákonům SOPA a PIPA vedli ovšem uživatelé platform jako Wikipedie nebo Reddit. Jejich obsah tvoří hlavně uživatelé a provozovatel stránky by se tak dostal do situace, kdy by byl povinen kontrolovat, jestli články a multimédia publikovaná na těchto stránkách neporušují jakýmkoliv způsobem autorská práva. Hlavní tváří boje proti zákonům SOPA a PIPA se stal Aaron Swartz. V rámci protestů internetové komunity proti zákonům SOPA a PIPA došlo mimo jiné k záměrnému „blackoutu“ Wikipedie a Redditu. Úsilí nakonec přineslo ovoce, neboť oba návrhy zákonů byly postupně staženy.¹³

2.2) Akademické zdroje

Akademická vydavatelství představují velmi zajímavou oblast jak z pohledu autorského práva, tak pro politickou reprezentaci, která by chtěla reformovat a zpřístupnit vzdělávání. Největší vydavatelství, zejména americký JStor nebo evropská vydavatelství Elsevier a Springer vydávají každý tisíce akademických publikací a časopisů. Z tohoto důvodu jsou jedněmi z největších celosvětových správců autorských práv. Tyto akademické publikace jsou pak většinou volně k dispozici studentům některých amerických univerzit, které za tyto přístupy platí velmi významné finanční sumy. University of California v roce 2019 ukončila spolupráci s vydavatelstvím Elsevier, která ji stála 10 milionů dolarů ročně.¹⁴

2.3) Kauza Aarona Swartze

Velmi významné události, které výrazně zvýšily povědomí americké i světové veřejnosti o problematice, byly spojené se jménem Aarona Swartze.¹⁵

Aaron Swartz se narodil 8. 11. 1986. Od dětství se intenzivně věnoval programování a v pouhých 14 letech se zapojil do vývoje formátu RSS, stál u počátků Redditu a Creative Commons (neziskové organizace zaštiťující stejnojmenné licencování) a velmi výrazně se podílel na vývoji internetu v takové podobě, v jaké ho známe dnes. Studoval nejprve University of Stanford, ovšem jeho jméno je spojeno nejvíce

¹² VIJAYAN, Jaikumar. *Supporters of SOPA, PIPA stick to their guns* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://www.computerworld.com/article/2501527/supporters-of-sopa--pipa-stick-to-their-guns.html>

¹³ Center for Democracy & Technology [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://cdt.org/insights/growing-chorus-of-opposition-to-stop-online-piracy-act/>

¹⁴ RESNICK, Brian. *The costs of academic publishing are absurd. The University of California is fighting back.* *Www.vox.com* [online]. [cit. 2021-7-6]. Dostupné z:

<https://www.vox.com/science-and-health/2019/3/1/18245235/university-of-california-elsevier-subscripti-on-open-access>

¹⁵ GOULD, Rebecca. *Aaron Swartz's Legacy* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z:

<https://www.aaup.org/article/aaron-swartz%E2%80%99s-legacy#.YIH8vWf7Tcs>

s Massachusetts Institute of Technology (MIT). Během svého života se stal tváří protestů proti již zmíněným zákonům SOPA a PIPA a podporovatelem svobodného využívání internetu.¹⁶

V roce 2011 byl zatčen poté, co ze svého počítače stáhl významné množství článků z JStor. Prokuratura jej následně zahájila jeho trestní stíhání. Aaron Swartz byl 11. 1. 2013 nalezen mrtev ve svém bytě. Následné vyšetřování vyloučilo cizí zavinění a potvrdilo jako důvod jeho úmrtí sebevraždu. Po smrti byl uveden do internetové síně slávy a jeho jméno je dále spojováno se snahami o zpřístupnění akademických zdrojů.¹⁷

3) Reformní iniciativy

V uplynulých letech se zrodila řada iniciativ, které si kladou za cíl zpřístupnit vědecké databáze širší veřejnosti. Jde jak o iniciativy v oblasti vytváření nových, volně přístupných zdrojů vědeckých poznatků, tak o iniciativy zákonodárné na půdě Kongresu. Je nutné zmínit, že většina zákonodárných iniciativ se týkala pouze zpřístupnění poznatků výzkumu financovaného z veřejných zdrojů, z nichž některé veřejné jsou, některé naopak nikoliv.

3.1) Otevřené vědecké zdroje

Z projektů, které se pokoušejí zdarma, případně s výrazně nižšími poplatky, než je tomu u výše zmíněných velkých vydavatelství, vybírám například Public Library of Science. Projekt spuštěný na začátku milénia, do kterého se zapojilo již 34 000 vědců z celého světa.¹⁸ Dále stojí za zmínku projekt Research4Life realizovaný ve spolupráci se Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a Organizací pro výživu a zemědělství (FAO) za účelem zpřístupnění odborných vědeckých článků. Projekt zahrnuje programy z oblasti zdravotnictví (HINARI), zemědělství (AGORA), životního prostředí (OARE), vědy a techniky (ARDI).¹⁹

3.2) National Institutes of Health Public Policy Access

Federální agentura National Institutes of Health podřízená Ministerstvu zdravotnictví a provádějící veřejně financovaný výzkum aplikuje již od roku 2004 přístup, kterým se snaží poznatky z vědeckého bádání volně zpřístupnit. Dvanáct měsíců po publikaci je většina článků, které jsou vydány v rámci výzkumu, který se uskutečňuje v rámci institutu, zveřejněna na databázi PubMed Central.²⁰

¹⁶ *Internet Hall of Fame* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.internethalloffame.org/inductees/aaron-swartz>

¹⁷ GOULD, Rebecca. *Aaron Swartz's Legacy* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.aaup.org/article/aaron-swartz%E2%80%99s-legacy#.YIH8vWf7Tcs>

¹⁸ *Public Library of Science: About PLOS* [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://plos.org/about/>

¹⁹ *World Health Organization: Regional Office for the Eastern Mediterranean* [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <http://www.emro.who.int/information-resources/hinari/hinari-access.html>

²⁰ *National Center for Biotechnology Information* [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/>

3.3) Research Works Act

Zcela opačným směrem se v prosinci roku 2011 vydal republikánský poslanec Darrell Issa, když předložil sněmovnímu Výboru pro dohled a reformu návrh zákona, který se měl zaměřit právě na otázku přístupu k vědeckým databázím, a to k těm, které již veřejně dostupné jsou. Zcela konkrétně by případné schválení tohoto zákona zrušilo již výše zmíněnou National Institutes of Health Public Policy Access a přístup k těmto zdrojům by musel být zpoplatněn. Zákon přivítaly autorské asociace, proti se naopak vymezila i většina akademických pracovníků i velká vydavatelství, například prestižní zdravotnický časopis *The Lancet*.²¹

3.4) FASTR a FRPAA

Po smrti Aarona Swartze byl přijat tzv. Aaron's Law Act, který ovšem měnil trestní legislativu týkající se trestných činů na internetu. Znovu se ale otevřela diskuse, která začala již v roce 2006 nad dvojicí zákonů Federal Research Public Access Act (FRPAA). Tento návrh zákona, postupně předložený v senátu v letech 2006, 2010 a 2012 si ukládal 11 agenturám a úřadům, které vydávají na výzkum více než 100 milionů dolarů ročně, zřídit online repozitář článků a publikací o výzkumu, prováděném danou agenturou. Mezi tyto agentury a úřady patřilo i 8 ministerstev, včetně Ministerstva obrany, dále také NASA nebo EPA (Agentura pro ochranu životního prostředí). Veškeré publikace měly být veřejně zpřístupněny 6 měsíců po jejich napsání, pokud nešlo o články, jejichž zpřístupnění by ohrozilo národní bezpečnost.

V roce 2013 tuto předlohu nahradily nové předlohy, nazvané Fair Access to Science and Technology Research (FASTR) a Public Access to Public Science Act (PAPS), které se ovšem od původní předlohy v zásadních ohledech nelišily.²²

4) Možná východiska jednotlivých aktérů

V současné době se téma otevření internetových zdrojů může opět stát předmětem zajímavé diskuse. Zásadní bude především to, jestli se nová legislativa omezí pouze na povinnost publikovat články vydané v rámci výzkumu vládních agentur (viz část 3.4. – Zákon FASTR), nebo i na soukromé repozitáře jako výše zmíněný Elsevier či JStor. Progresivní a liberálně orientovaní zákonodárci budou jistě podporovat liberalizaci internetových zdrojů. Vzhledem ke snaze těchto politiků o lepší přístup Američanů k bezplatnému vzdělání budou zároveň asi největšími podporovateli myšlenky nutit k otevření svých databází i soukromá vydavatelství. Na druhé straně ani mnohé demokratické nikterak neteší představa, že mnohé poznatky amerického

²¹ *The Research Works Act: a damaging threat to science. The Lancet [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60125-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60125-1)*

²² *Notes on the Fair Access to Science and Technology Research Act [online]. [cit. 2021-7-13].*

Dostupné z:

https://cyber.harvard.edu/hoap/Notes_on_the_Fair_Access_to_Science_and_Technology_Research_Act

vědeckého výzkumu, které byly dosud přístupné jen studentům amerických univerzit, by se staly volně přístupnými. Bude tedy vhodné zákon doplnit i o část týkající se ochrany národní bezpečnosti, například zákaz přístupu z adres mimo USA a zavedení důslednější kontroly poskytovatelů VPN, což se ovšem nemusí příliš zamlouvat progresivním demokratům. Bude nutné najít kompromis. Konzervativní republikáni naopak budou bojovat za co nejmenší zásah státu v oblasti změny autorských práv, více liberálně orientovaní republikáni by se zase mohli přiklonit na stranu svých demokratických kolegů.